

גולנית ערב - בן-שיח הגדל במישור החוף ובנגב (ינואר 2019)

כתבה: ערגה אלוני.

תקציר: בן-שיח מעוצה וסבוך שקוטרו 30-50 ס"מ, נראה אפור ומשעמם ברוב השנה אך בחורף פורח בצבע כחול מושך עין. קצות הענפים מוקשים ודוקרניים מעט. העלים אליפסים מחודדים בקציהם ובעלי גוון מכחיל. הפרחים צבורים בקרקפות (=תפרחות צפופות) עגולות בהיקפן ושטוחות בראשן כמו תפרחות משפחת המורכבים. קוטר הקרקפת 15-20 מ"מ. הפרחים החיצוניים בהיקף הקרקפת גדולים יותר (9 מ"מ) ומהווים מעין עטרה המגדילה את שטח ה"פרסומת". הפרחים הפנימיים בעלי כותרת דו-שפתני כחולה. הפרי שקיק חד-זרעי. גדלה בדרגי גיר קשה ברכסי הנגב הצפוני, ונדיר מאוד בכורכרי השרון ובהרי המדבר הקיצוני.

=====

גולנית ערב *Globularia arabica* משתייכת למשפחת הלחכיים (בעבר גולנתיים). הצמח הוא בן-שיח מעוצה נמוך, המגיע לגובה של 50 ס"מ.

מימין: השיח בשיא הפריחה. משמאל: תפרחות בראש ענפים. תמונות משמורת "הדסים". תמונות : ערגה אלוני ©
להגדלה - לחצו על התמונות

במהלך הקיץ פעילות הצמח מעטה והוא נראה כחי בספק. אך עם רדת הגשם הראשון, הוא מתחיל ללבלב ולפתח ניצנים. בצמח מתפתחים שלושה טיפוסי ענפים: דוליכובלסטים שהם ענפים הפורצים מהבסיס. צורתם מאורכת ללא התפצלויות נישאים לגובה 10-15 ס"מ. הם מפתחים עלים, ומסתיימים בקרקפות שלרוב הפרחים בהן מנוונים. צורה נוספת של ענפים - דוליכובלסטים סוב-טרמינלים: ענפים המתפתחים מניצנים הנמצאים סמוך לקצות ענפים. אורכם 10-15 ס"מ, ומסתיימים בתפרחת. קבוצה שלישית הם ברכיברסטים (גבעול מקוצר) המלבלב כל שנה, נושאים עלים, יוצרים את שלד הצמח. לבלוב הצמח מתחיל לקראת הגשם ונמשך עד אפריל. בשנים שחונות הלבולב מסתיים מוקדם יותר. בקיץ הצמחים עומדים בשלכת חלקית. רוב העלים מתייבשים ונושרים.

מימין: קרקע חוסמס-בשמורת "הדסים". משמאל: צמחי גולנית ערב בשמורת "הדסים". תמונות ערגה אלוני ©
להגדלה - לחצו על התמונות

העלים פשוטים, צורתם סגלגלה המסתיימת בקצה מחודד. שפתם תמימה, צבעם ירוק-כחול, מסורגים על הגבעול, בעלי פטוטרת קצרה ביותר ונראים יושבים. העלים מכוסים בגבישי פחמת הסידן המופרשים מבלוטות אפידרמליות.

מימין: ניתן לראות דוליכובלסטים-ענפים ארוכים. במרכז: גבעולים מע... ותפרחות. משמאל: גולנית מאזור בורות לוך בהר הנגב. תמונות ערגה

להגדלה - לחצו על התמונות

הפרחים דו שפתניים, דו-מיניים, יושבים בקצה הגבעול, מסודרים בתפרחת (18-20 מ"מ) דמוית קרקפת עטופה בחפים שטוחה בראשה. הגבעול קטן (2 מ"מ) בן 5 אונות שעירות מאוחות לצינור קצר שאינו נשיר. הפרחים צבעם כחול סגול יושבים צפופים זה לזה. אלה המסודרים בהיקף (9 מ"מ) גדולים מהפרחים בדורים הפנימיים (3 מ"מ). הכותרת דו שפתנית, האונה התחתונה ארוכה בעלת 3 שיניים. האבקנים 4 קבועים על צינור הכותרת. בעלי זירים באורך שונה. המאבק סגלגל. השחלה עילית בת מגורה אחת, עמוד עלי נימי והצלקת דמוית גולה. הפרי שקיק חד זרעי. האבקת הפרחים נעשית על-ידי חרקים שונים. רביית הצמח נעשית בשני אופנים: רביה וגטטיבית באמצעות שלוחות ארוכות מתחת לפני הקרקע, המפתחות ניצני צמיחה. דרך מינית שהיא מעטה, ע"י נביטת זרעים.

מימין: אבקני הפרח שונים באורכם מאוחים בלוע הפרח. משמאל: פרחים צפופים דו שפתניים בקרקפת. תמונות ערגה אלוני
להגדלה - לחצו על התמונות

הצמח גדל על דרגשי גיר קשה בנגב הצפוני. הוא מצוי גם בהר הנגב ובדרום הנגב. במישור החוף הצמח נדיר, גדל על קרקעות חמרה חוסמס המכילות הרבה תצבירי גיר, בחברת **קורנית מקורקפת ולוטמית דביקה**. אוכלוסיית **גולנית ערב**, נמצאה בעבר בשרון, בכניסה לקדימה, וכן לצד כביש 4 מול פרדסיה, שתיהן נכחדו. נותרה אוכלוסייה ב"שמורת הדסים", אך היא נסגרת ע"י צמחי **קידה שעירה** ויש חשש שאם לא תינקט פעולת ברוא הקידה, גם כאן לא ישמרו הפרטים הסובלים מתחרות. תפוצתו העולמית משתרעת במדבריות צפון-מזרח אפריקה ודרום-מערב אסיה, וכן בארצות שסביב הים התיכון.

מין קרוב לגולנית ערב היא **גולנית אלפינית** הגדלה על סלעים בחגורה האלפינית במערב אירופה ועד להימלייה.

בארץ מגודלת לנוי *sp. Globularia* שיח ירוק עד שמוצאו מהאיים הקנריים. הפרחים רבים נישאים בראש גבעול, ובעלי עלים פשוטים גדולים אזמלניים.

ספרות:

פולק ג 1984 מבחר מיני צמחים אופייניים לחמרה וכורכר. "רותם" כתב עת לנושאי שדה בוטניים בא"י. הוצאת החברה להגנת הטבע, האוניברסיטה העברית. עמ' 131-136.

פינברון-דותן נ ודנין א 1991 המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

Zahran MA Willis AJ 2009 The Vegetation of Egypt. Springer Netherland.

Zohary M 1966 Flora Palaestina 1, 2 text and plants, The Israel Academy of Sciences and humanities Jerusalem.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: אלוני ע 2019 גולנית ערב *Globularia arabica*, בן-שיח הגדל במישור החוף
ובנגב (ינואר 2019), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 6.

[/https://www.kalanit.org.il/globularia_arabica_blooming](https://www.kalanit.org.il/globularia_arabica_blooming)

=====